

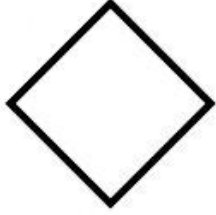









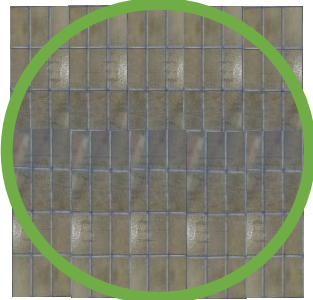
# INFORMATIE BIJ BOVENLICHTEN

door Pieterrol en Ans Jansen

## Enkele symbolen

<u>Naam</u>	<u>Symbolen</u>	<u>Uitleg</u>
Zon		<p>Vermoedelijk ouder dan alle andere tekens zijn de tekens, die met de zon in verband worden gebracht, zoals het kruis en de swastika. Welke de oorspronkelijke betekenis precies was, weten we niet, maar in latere tijden zien we dat beide symbool staan voor de zon.</p> <p>Het rad representeert niet alleen de (draaiende) zonnescijf, maar ook de rondgang van de zon door het jaar heen en er wordt een link gelegd met de kringloop van de seizoenen, met eeuwigheid en met steeds terugkerende levenskracht. Wielen en gevlochten kransen beelden dit uit tijdens religieuze ceremonieën.</p> <p>Als in de 18e eeuw de snijramen hun intrede doen, zien we ze dan ook ineens veelvuldig weer voorkomen.</p>
Ing-rune		<p>Genoemd naar de Germaanse vruchtbaarheidsgod Inguz: Levens- en vruchtbaarheidsteken. Slechts uit de vereniging van twee tegenover elkaar staande dingen of wezens kan iets nieuws ontstaan en geboren worden, hetzij door vereniging van zon en aarde, of van man en vrouw. Uit dit vruchtbaarheidssymbool is waarschijnlijk de ruit ontstaan.</p>
Ruit		<p>Ook de ruit is van oorsprong een vruchtbaarheidssymbool. De ruit kan men van ouds interpreteren als een gestileerd vrouwelijk geslachtsorgaan. Het aanbrenge van een ruitmotief had in oorsprong dus op het oog om goden te smeken om de bewoners/gebruikers nageslacht te geven. Deze betekenis is in de latere Middeleeuwen al sterk afgezwakt en het laat zich raden hoe ver in de tijd de gedachte aan vruchtbaarheid de ruit nog vergezeld heeft. Ook de uithangbordjes van vroedvrouwen hadden een ruitvorm.</p> <p>We zien dat in Schotland de ruit op de kleding laat zien tot welke clan men behoort. De ruit zien we dan vaak in gezelschap van het maalkruis.</p>
Maalkruis		<p>Een teken met veel verschillende betekenissen: boze geesten en ziekten op afstand houden, plaats van rechtspraak, eerbetoon aan St. Andreas en vruchtbaarheid. Het maalkruis zien we op kerkmuren, op topgevels of in bovenlichten, maar ook de smid was er op zijn manier gevoelig voor en bracht het aan op muurankers.</p>
Levensboom		<p>Dit motief speelde al een rol in de Germaanse tijd en in de culturen van het oude Perzië. Een levensboom verwijst naar de voortdurende opeenvolging der jaargetijden, het levenszinnetecken bij uitstek.</p> <p>De levensboom wordt in het Bijbelboek Genesis in vers 2:9 genoemd als de boom die samen met de boom van de kennis van goed en kwaad door God werd geplant in de Hof van Eden. Vaak wordt de levensboom afgebeeld met 2 geleidedieren (vogels) en later klokjes.</p> <p>Levensbomen worden tot op de dag van vandaag vervaardigd, zij hebben ook een functie tegen inbraak.</p>
Toorts		<p>De toorts wordt geïdentificeerd met de zon. Het is het symbool van zuivering door verlichting. Vandaar ook de allegorische betekenis als embleem van de waarheid.</p>

<b>Speren en pijlen</b>		<p>Zoals we al meer hebben gezien, gaat het bij de voordeur om het weren van boze geesten, die altijd op de loer liggen en de huisbewoners onheil kunnen berokkenen. De pijlen vormen met elkaar vaak een maalkruis, waardoor de afwerende boodschap nog eens wordt versterkt. Vier pijlen kunnen wijzen naar of uit de vier windstreken. Zeven pijlen zijn het symbool van de Republiek van de 7 Provinciën. Tal van goden en heiligen werden met een speer afgebeeld (b.v. Wodan, Sint Joris).</p>
<b>Krans</b>		<p>In Amsterdam werd in 1590 door de stadsregering een keur uitgevaardigd, waarin werd bevolen, dat allen die wijn tappen of een wijnhuis runnen, een teken of krans zullen moeten uithangen, waarop bij overtreding een boete staat van 3 gulden. Hierbij kan teken heel goed slaan op een uithangbord, maar aangezien een uithangbord toch wat geld moet hebben gekost, kon niemand bezwaar maken tegen iets simpels als een krans.</p> <p>In de christelijke kerk heeft de krans de betekenis van zegekrans. Daarmee wordt bedoeld: de krans die een mens zal ontvangen, als deze kans ziet om in zijn leven tot het eind toe te volharden in het geloof en niet te bezwijken aan verleidingen.</p> <p>In de tijd van de Empire zien we de lauwerkrans in de bovenlichten verschijnen. De lauwerkrans is in de Griekse oudheid een krans van (geurige) laurierbladeren. Door zijn groenblijvende bladeren staat de laurier symbool voor onvergankelijkheid en eeuwig leven. Ook werd in oudere tijden aan de laurier reinigende eigenschappen toegeschreven en overdrachtelijk konden de smetten van vergoten bloed ermee worden gereinigd. Hij staat symbool voor roem en overwinning.</p>
<b>Schelp</b>		<p>Deze behuizing van een waterdier verbindt seksuele symboliek met die van de verwekking, vruchtbaarheid en geboorte, wat de schelp tot een attribuut van de liefdesgodin maakt.</p> <p>De christelijke symboliek is een iets andere. De schelp wordt gezien als symbool van de wedergeboorte, als beeld van het graf, dat de mens omsluit, voordat hij op de jongste dag zal opstaan.</p> <p>Dat Maria ook met een schelp wordt afgebeeld, zal te maken hebben met het feit dat ze, net als het maansymbool, ook dit attribuut van Venus heeft overgenomen. Het thema geboorte past natuurlijk wel goed bij Maria.</p>
<b>Palmet en rozet</b>		<p>Een palmet is een ornament in de vorm van gestileerde palmladeren. Het Franse woord "palmet" betekent "kleine palm" en is afgeleid van het Latijnse woord "palma" dat ook vlakke hand betekent.</p> <p>Het zeer decoratieve ornament komt al in de oudheid voor en is verwant aan het lotusblad.</p> <p>In de natuur komen bladrozetten voor, bijvoorbeeld de bladeren van de paardenbloem vormen samen een rozet.</p>
<b>Ichtus</b>		<p>Grieks: vis: door de eerste christenen als geheim symbolisch letterwoord gebruikt voor de Griekse woorden Iesous CHristos Theou HUios Sotèr (Jezus Christus, Zoon van God, Verlosser)</p>

Slide	Adres	Informatie
3	Lens - Zarken 12	Symetrische takken met verlichting. Ontworpen door IJsbrand Kok 20 <sup>e</sup> eeuw.
4	Stadhuis – Noordeinde 5	Korenhalmen en jaartal 1746 – Lodewijk XIV. Op het deurkalf eikenbladeren.
5	Zarken 6	2 Gebogen roeden, 18e eeuws; in de hoeken schelpen.
6	Voogel – Kerkstraat 36	Initialen HVL met kransen van parel/kraallijsten.
7	Plas – Noordeinde 16	Ontwerp in piepschuim, gemaakt door Herman van Elteren, voor een eikenhouten bord, dat uiteindelijk vanwege de kosten niet gemaakt is.
8	Noordeinde 20 – Katholieke Clubhuis	Opgaande of ondergaande zonmotief?
9	Snieder - Noordeinde 34	Schoenmakersattributen.
10	Stoffels – Kerkstraat 32	2 Kruisende gebogen roeden – 19 <sup>e</sup> eeuws + kruisbloemen en bloemmotieven als hoekvulling.
11.	Brands – Noordeinde 99a	Gespiegelde, op een schelp blazende, zeemeermin.
12.	De Graaf – Haven 1	2 Kruisende gebogen roeden met kruisbloemmotieven en pijpschelpen in de hoeken.
13.	Huiskens – Weezenland 17	Ruitfiguur van gebogen roeden.
14.	Ruiter - Kerkstraat 40	<p>Glas-in-lood. De oudste glas-in-loodramen werden van ruitfiguren samengesteld. Glas werd geslingerd tot een cirkel met een dikkere buitenrand. Bij rechthoekige glasverdeling had men veel glasverlies, terwijl bij ruitvormen veel minder glas verspild werd. In Monnickendam zijn de meeste glas-in-loodramen vervaardigd van rechthoekig glas, maar het raam aan de zijkant van de westelijke toegang van de Grote Kerk heeft ruiten.</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;">   </div>
15.	De Vriendschap – Kerkstraat 33	Een zonnerad, oud symbool voor de terugkerende cyclus van de jaargetijden.
16.	Van der Horst-Janssen van Raay Noordeinde 24	Lodewijk XIV stijl, acanthusbladeren en olijfbledsnijwerk. Marjan vult aan dat er waarschijnlijk ook neostijlelementen te herkennen zijn.
17.	Stam – Noordeinde 78	IJsselmeer aal en schelpmotief ontworpen en gemaakt door Hans Witte.
18.	Overmeer – Noordeinde 112	Diverse glas-in-lood-objecten gemaakt door Daan Overmeer.
19.	Zuideinde 18	Levensboom met klokjes, gietijzer, 19 <sup>e</sup> eeuw.
20.	Het Weeshuis – Weezenland 16	Glas-in-lood.
21.	Catharina Reynolds - Fluwelen Burgwal	Eenvoudig roeden kruis met in het midden een rozet.

22.	Van Elteren – Kerkstraat 54	Ruit gevat in roeden met herinnering aan de grutterij van de fam. Nienhuis die hier ooit gevestigd was.
23.	Neijzen – Kerkstraat 42	Ruitfiguur van gebogen roeden.
24.	Boeljon – Zarken 31	Ondergaande zon? Gemaakt door Valentijn en Mol – 20 <sup>e</sup> eeuw.
25.	Stadt – Rozendaal 8	Glas-in-lood. Waarschijnlijk 2 hergebruikte bovenlichten.
26.	Zuideinde 72	Glas-in-lood.
27.	Roos – Rozendaal 10b	Op glas geschilderde adresaanduiding.
28.	Remco – Kerkstraat 60	Ondergaande zon?
29.	Lutherse Kerk – Zuideinde 39	Runeteken voor het zonnejaar. De kringloop van het zonnejaar (de cirkel) en een noord-zuidlijn ter verbeelding van de zomer- en winterzonnewenden. Houten delen aangebracht omdat er een plafond achter zit.
30.	Abbas – Kerkstraat 35	Krans in touwmotief met naar boven gerichte pijlen en 2 bloemrozetten – eind 20 <sup>e</sup> eeuw.
31.	Verbeek – Lindegracht 10	Afgeronde Ing-rune of Ichtusteken in parel/kraalmotief? Waarschijnlijk door Simon Verbeek zelf gemaakt.
32.	Noordeinde 50	Versierd ruitmotief - Lodewijk XV.
33.	Jansen – Kerkstraat 47	Gebogen roeden in ruitmotief.
34.	Klooster – Noordeinde 21	Mooi bewerkte en ellipsvormige krans met olijfmotieven en ellipsen met parel/kraalmotief, boven en onder acanthusbladeren met daarachter een metalen frame met zon en sterren. Qua stijl heeft dit bovenlicht elementen van Louis XIV, met name de kralenranden zijn typisch voor deze stijl. Ook de kransen komen in deze periode voor.
35.	Van Amerongen – Noordeinde 10	Ellipsvorm met diagonaalpijlen naar een bloemrozet.
36.	Noordeinde 54	Stralende zon. De vorige bewoners hebben in veel landen gewoond en gereisd. De rechte zonnestrallen staan voor het echtpaar en hun 3 kinderen, de gegolfde stralen staan voor diverse continenten. Gemaakt door Klaas Roos.
37.	De Posthoorn – Noordeinde 43	Versierde ellips met posthoorn, verwijzend naar de functie van wagenschouwer tussen Monnickendam en het schouw (1879-1888). Stijl Lodewijk XIV.
38.	Koning - Noordeinde 12	Glas-in-lood.
39.	De Widt – Noordeinde 39	Levensboom van acanthusbladeren en krans met olijfbladeren. Is hier ooit een café gevestigd geweest?
40.	Hilarides – Zarken 29	2 Gebogen roeden met verlichting.
41.	Noordeinde 120	Fruitmand met geleidevogeltjes.
42.	Kiewiet de Jonge – Noordeinde 18	Levensboom van acanthusbladeren met fruitmand – Lodewijk XIV.

*Met dank aan Klaas Roos en Marjan Copraij voor de puntjes op de i.*